

Socialstyrelsen

Styrk det videns-
baserede arbejde med
Den Socialøkonomiske
Investeringsmodel
(SØM)

Inspiration til kommunale medarbejdere
med fokus på sociale indsatser

Viden til gavn

Indhold

1	INDSATS: Beskriv viden om indsatsen	6
2	MÅLGRUPPE: Beskriv målgruppen for indsatsen	8
3	OMKOSTNINGER: Afdæk omkostningerne forbundet med indsatsen	10
4	EFFEKT: Formulér målet med indsatsen	12
5	KONSEKVENSER: Beskriv de afledte økonomiske konsekvenser	14
6	FØLSOMHEDSANALYSER: Gør beregningens usikkerhed mindre	16
7	ANVENDELSE: Gør resultaterne til en del af praksis	18

SØM – et redskab til øget vidensbasering af sociale indsatser

Den Socialøkonomiske Investeringsmodel (SØM) er et beregningsværktøj, som kaster lys over de afledte økonomiske konsekvenser, der over tid og på tværs af aktører kan være forbundet med at investere i sociale indsatser. Dermed kan SØM styrke vidensgrundlaget for indsatserne og skabe et fælles afsæt for socialfaglige og økonomifaglige medarbejdere i samarbejdet om indsatserne. Erfaringer fra kommuner viser, at netop det tværfaglige samarbejde omkring SØM er en helt afgørende forudsætning for at udarbejde solide og beslutningsunderstøttende SØM-beregninger.

Når socialfaglige og økonomifaglige medarbejdere anvender SØM, kan de strukturere arbejdet i syv trin (se næste side). De syv trin beskrives på hvert sit oplag i denne pjece.

Bygger på kommunale erfaringer

Med henblik på at forankre SØM har Rambøll Management Consulting fra 2019 til 2021 gennemført skræddersyede og intensive rådgivningsforløb på vegne af Socialstyrelsen. Deltagerne var kommuner, der ønskede mere viden om de økonomiske konsekvenser af sociale indsatser, og som ønskede at arbejde mere vidensbaseret til gavn for borgerne og den offentlige økonomi. Viden og erfaringer fra rådgivningsforløbene er opsummeret i denne pjece som gode råd og handleanvisninger til kommunale medarbejdere.

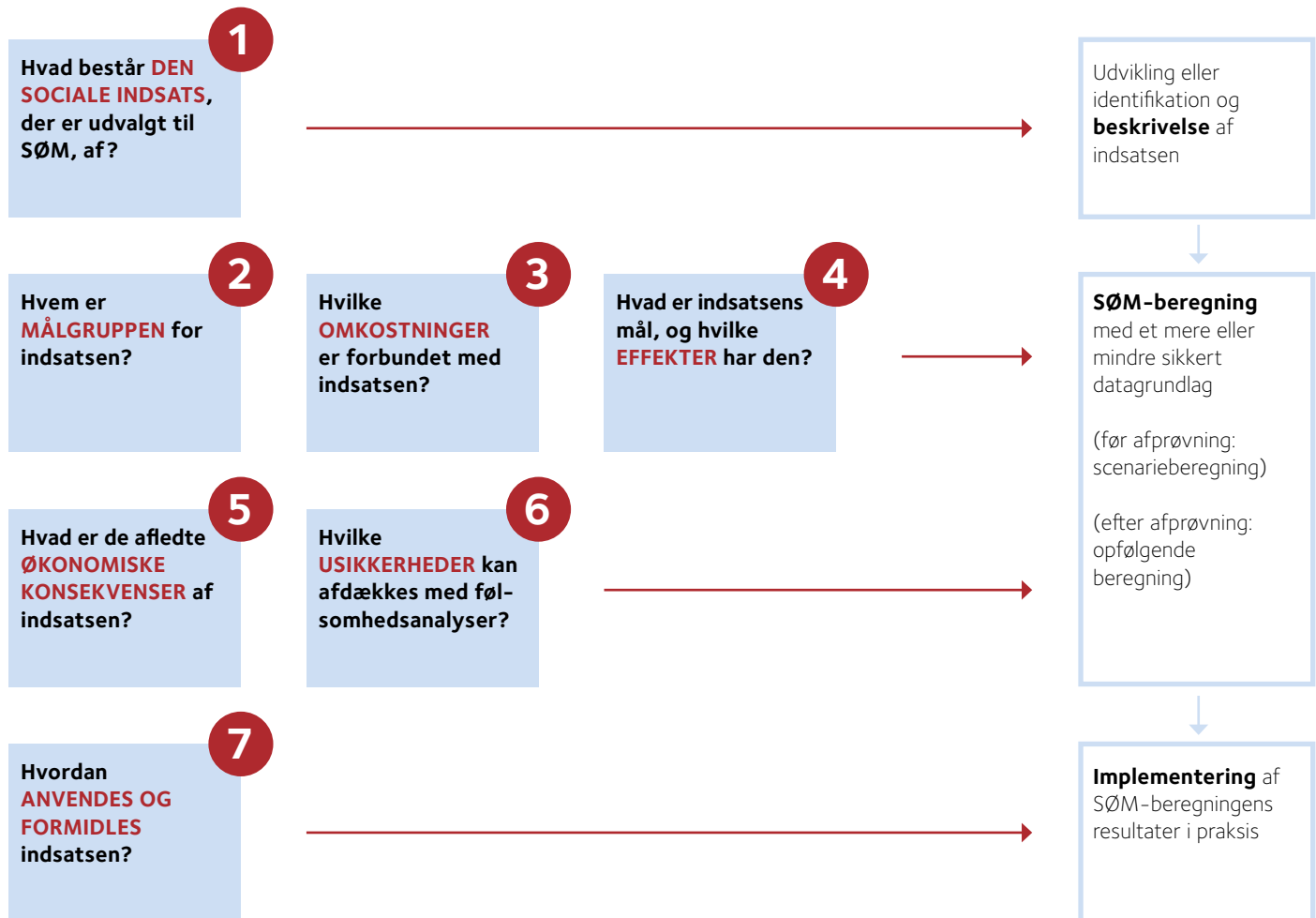
Læs mere om de kommunale rådgivningsforløb om SØM og find den samlede erfaringsopsamling på forløbene på socialstyrelsen.dk.

Det giver mening, det her [arbejdet med SØM]. Det er spændende at arbejde med indsatser, som virker – der er fokus på den dobbelte bundlinje, både hos borgerne og på økonomien i kommunerne.

Specialkonsulent, Aarhus Kommune

Syv trin i arbejdet med SØM-beregninger

Vi ser en stor gevinst i det [SØM], fordi det er meget, meget konkret og giver nogle resultater, også visuelt, som man kan bruge i de strategiske drøftelser.

SSP-konsulent, Odense Kommune

Socialstyrelsen står bag SØM

Den Socialøkonomiske Investeringsmodel (SØM) er Socialstyrelsens redskab til kommuner, der ønsker mere viden om, hvordan sociale indsatser påvirker den offentlige økonomi. SØM består af:

1. en ramme for at beregne det samlede budgetøkonomiske nettoresultat af konkrete sociale indsatser ud fra brugernes input.
2. en database med viden om effekter, konsekvenser og priser for indsatser og målgrupper på socialområdet, der kan anvendes som inspiration til input i konkrete SØM-beregninger.

SØM er frit tilgængelig på Socialstyrelsens hjemmeside, hvor der også er en erfaringsdatabase med eksempler på beregninger udarbejdet af brugere af SØM. Socialstyrelsen tilbyder desuden kommuner rådgivning og sparring om SØM.

Læs mere her: socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialstyrelsens-viden/som-og-okonomiske-analyser/som

TIP!

Klare aftaler, om hvem der gør hvad og hvordan i forbindelse med SØM, kan være en forudsætning for fælles fodslag og for i sidste ende at få nytte af beregningerne. Det viser erfaringer fra kommuner, der også peger på, at ledelsen skal involveres for at sikre klare arbejdsgange samt fordeling af roller og ansvar.

Læs mere i pjecen **Kom godt i gang med social investeringstænkning**, der er rettet mod kommunale ledere. Pjecen kan findes på socialstyrelsen.dk

1

INDSATS: Beskriv viden om indsatsen

Chancen for at drage nytte af SØM-beregninger vokser, når beregningerne udføres på velbeskrevne indsatser på socialområdet, som både rummer et socialt og et økonomisk potentiale. Beskrivelse og udvælgelse af indsatser er derfor første skridt i det strukturerede arbejde med SØM.

Hvis I ønsker at udføre SØM-beregning på en eksisterende indsats, kan I begynde med at samle op på den viden, I har om indsatsen. Det kan eksempelvis være viden om indsatsens effekter, konsekvenser og omkostninger. Hvis indsatsen er helt ny og uafprøvet, kan I undersøge, om der er viden at hente andre steder - for eksempel i andre kommuner eller i forskningslitteraturen.

Et væsentligt formål med at beskrive indsatsen er at blive helt skarp på, om der reelt er tale om en indsats - eller om det, I har identificeret, snarere er en problematik, en indgroet praksis, et udtryk for kultur eller andet. En indsats er kendetegnet ved at kunne beskrives selvstændigt med egne elementer og sammenhæng og ved at kunne adskilles metodisk fra det øvrige arbejde

Refleksions spørgsmål til at beskrive indsatsen

I beskrivelsen af indsatsen kan I besvare disse spørgsmål:

- Hvilke medarbejdere har særlig viden om indsatsen, og hvordan kan denne viden aktiveres? Det kan eksempelvis være socialfaglige medarbejdere og medarbejdere med datamæssig viden om indsatsen og målgruppen.
- Hvilke konkrete elementer og aktiviteter består indsatsen af?
- Hvad er formålet med indsatsen - både på kort, mellemlangt og langt sigt?
- Er der udarbejdet en forandringsteori for indsatsen, og hvad indeholder den i givet fald?
- Hvor mange borgere kan modtage indsatsen hvert år?
- Hvor længe modtager borgerne typisk indsatsen?
- Hvilken yderligere viden og erfaring har I med indsatsen - enten fra jer selv, fra andre kommuner, andre aktører, forskning eller andet?

“

SØM giver en anden ramme at diskutere sociale tilgange i. Vi taler jo tit sociale indsatser ind i sådan lidt bløde værdier og noget, som har noget med trivsel at gøre. Det kan også være fint, men det økonomiske perspektiv har faktisk også betydning.

Konsulent, Vesthimmerland Kommune

2

MÅLGRUPPE: Beskriv målgruppen for indsatsen

Det er afgørende for en brugbar SØM-beregning, at målgruppen beskrives klart. Det skyldes blandt andet, at indsatsens mål og effekter kun kan formuleres ud fra en forståelse af, hvilke problematikker, ressourcer og udviklingsmuligheder der findes i målgruppen.

Når indsatsen er beskrevet, er næste skridt at fokusere på målgruppen. Målgruppebeskrivelsen er en nøgle til det strukturerede arbejde med SØM, da jeres forståelse af målgruppen blandt andet vil være bestemmende for, hvilke og hvor store effekter og konsekvenser I med rimelighed kan forvente at realisere som følge af indsatsen.

En præcis målgruppebeskrivelse kræver, at I indhenter viden fra medarbejdere, som både har indgående kendskab til målgruppen og indsigt i indsatsen. Det er også vigtigt at inddrage de økonomifaglige medarbejdere, der har viden om data og økonomi relateret til den pågældende målgruppe.

Refleksionsspørgsmål til at beskrive målgruppen

I beskrivelsen af målgruppen kan I besvare disse spørgsmål:

- Hvad karakteriserer målgruppen, herunder med hensyn til alder, problemområder m.m.?
- Hvilke inklusions- og eksklusionskriterier er der for medlemmer af den målgruppe, som indsatsen er rettet mod?
- Hvor stor er målgruppen i jeres kommune?
- Findes målgruppen i forvejen i SØM, eller er det en målgruppe, I selv definerer?
- Hvordan forventer I, at borgerne i målgruppen vil udvikle sig, hvis de ikke modtager indsatsen?
- Hvilke medarbejdere (socialfaglige og økonomifaglige) kan hjælpe jer med viden om målgruppen?

“

**Vi troede, at vi vidste, hvem målgruppen var -
men når vi gik ind og kiggede på dem, viste det
sig, at de passede bedre på den målgruppe, der
lå i SØM, end vi faktisk troede.**

AC Konsulent, Sønderborg Kommune

3

OMKOSTNINGER:

Afdæk omkostningerne forbundet med indsatsen

Hvis en SØM-beregning af en social indsats skal levere et realistisk resultat, er det afgørende, at der indarbejdes et kvalificeret bud på omkostningssiden. Omkostningerne kan typisk opgøres relativt enkelt, hvis indsatsen er tilstrækkeligt præcist beskrevet på aktivitetsniveau.

Efter indsats- og målgruppebeskrivelserne er afdækning af omkostninger det tredje skridt, inden SØM-beregningen foretages. Et mangelfuldt input om omkostningerne vil medføre usikkerhed om beregningens resultat.

Erfaringer fra rådgivningsforløbene med kommuner er, at der ofte vil være et godt overblik over, hvordan omkostninger til en indsats kan opgøres. Arbejdet med omkostningerne kan yderligere styrkes ved i indsatsbeskrivelsen at skænke særlig opmærksomhed til hver enkelt aktivitet i indsatsen med henblik på at indhente oplysninger om eller estimere omkostninger ved aktiviteterne.

TIP!

I udregningen af omkostninger skal det tages med, hvis SØM-beregningens indsats erstatter en anden indsats eller overtager eksisterende ressourcer. De eksisterende ressourcer eller omkostningerne ved den erstattede indsats kan direkte fratrækkes omkostningssiden for den nye indsats i SØM-beregningen.

Refleksions spørgsmål til at afdække omkostningerne

I beskrivelsen af omkostningssiden af den sociale indsats kan I besvare disse spørgsmål:

- Hvilke omkostninger er der knyttet til indsatsens enkelte aktiviteter?
- Hvilke årlige omkostninger er der samlet set forbundet med indsatsen (i alt eller pr. forløb)?
- Hvordan kan I udrede og estimere omkostningerne forbundet med indsatsen?
- Hvilke områder og hvilke aktører afholder indsatsens omkostninger?
- Er der omkostninger til eksempelvis andre indsatser, som bortfalder, når borgerne tilbydes denne indsats?

Vi har været glade for at kunne arbejde med projektet ind i SØM, for det har været et godt projekt, men også et dyrt projekt. Derfor er vi også meget interesseret i, hvad der kommer ud af et projekt, der har været relativt dyrt.

Konsulent, Vesthimmerland Kommune

4

EFFEKT: Formulér målet med indsatsen

Resultatet af en SØM-beregning skal ses i forhold til indsatsens effektmål. Erfaringer fra rådgivningsforløbene i kommuner viser samtidig, at det fremmer fælles sprog og forståelse, når medarbejdere på tværs af fagligheder beskriver effektmålet.

Det fjerde skridt i det strukturerede arbejde med en SØM-beregning er at formulere effektmål for den udvalgte indsats. 'Effekt' skal her forstås som den umiddelbare ændring hos borgerne som følge af indsatsen. Det kan for eksempel være reduceret misbrug, hvis der er tale om en misbrugsindsats, eller relationer og social kontakt, hvis indsatsen er målrettet psykisk sårbarhed. Det er vigtigt, at effektmålet er målbart, og at det fremgår, hvornår og hvordan effekten kan måles. Det er afgørende i forhold til at kunne følge op på indsatsen og beregningen.

Effekten af sociale indsatser kan ikke altid i sig selv aflæses på de offentlige ydelser. Men effekten kan medføre konsekvenser såsom beskæftigelse og øget selvforsørgelse, der kan ses på den kommunale økonomiske bundlinje (jf. trin 5).

Det er en erfaring fra kommuner i rådgivningsforløbene, at arbejdet med effektmål i sig selv er gavnligt, da det stimulerer fælles sprog og forståelse af den sociale indsats.

TIP!

I kan trække på forskellige kilder, når I estimerer, hvor stor en andel af målgruppen der kan drage nytte af indsatsen. I kan eksempelvis gennemføre egen effektmåling, trække på viden fra SØM-vidensdatabasen på socialstyrelsen.dk, anvende progressionsmålinger, skele til andre kommuners erfaringer, inddrage socialfaglig viden om målgruppen og lignende indsatser eller andet.

Refleksionsspørgsmål til at indkredse effektmål

I formuleringen af effektmål for en social indsats kan I tage afsæt i disse spørgsmål:

- Hvad er det primære effektmål for jeres indsats, og hvilke sekundære effektmål er relevante?
- Hvilken ændring eller udvikling sker der i borgernes livssituation som følge af indsatsen, som ikke ville have fundet sted uden indsatsen?
- Hvor stor en andel af borgerne, der modtager indsatsen, vil opnå effektmålet som følge af indsatsen (indsatsens succesrate)?
- Hvad baserer I antagelsen på omkring andelen, der opnår effektmålet?

SØM giver os muligheden for at snakke ind i, hvad effekten egentlig er af den her indsats, vi ønsker at iværksætte. Hvad det er, vi ønsker at opnå, og hvad de afledte konsekvenser er, som vi får økonomisk glæde af. Det er vigtigt at bruge tid på.

Myndighedschef, Sønderborg Kommune

5

KONSEKVENSER: Beskriv de afledte økonomiske konsekvenser

Som sidste skridt i forberedelsen af en SØM-beregning skal I beskrive, hvilke økonomiske konsekvenser indsatsen kan forventes at føre til, hvis den har effekt.

Erfaringer fra rådgivningsforløbene med kommuner er, at det er vigtigt at opnå en fælles konsekvensforståelse i en SØM-beregning for at kunne vurdere indsatsens mulige konsekvenser realistisk.

Konsekvenser af en social indsats kan for eksempel være ændringer i forbrug af ydelser og aktiviteter og vil typisk blive opgjort i uger, dage, kontakter eller lignende, som der kan ganges en enhedspris på.

Refleksionsspørgsmål til at beskrive konsekvenser

Som afsæt for at beskrive de mulige konsekvenser af en social indsats kan disse spørgsmål anvendes:

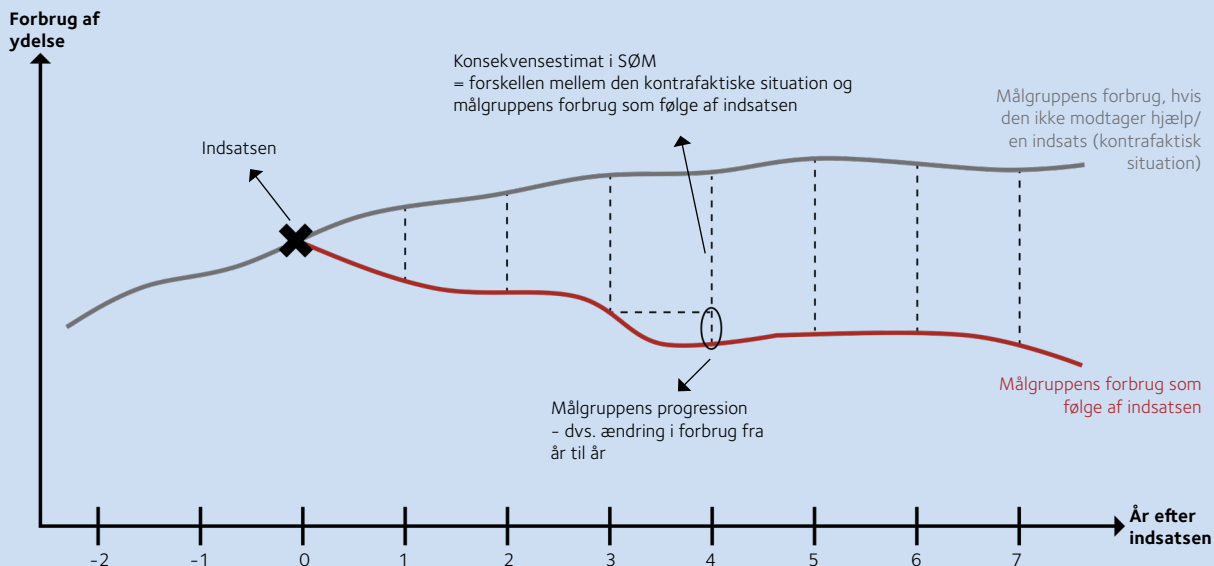
- Hvilke konsekvenser (i betydningen: ændringer i aktiviteter og ydelser) forventer I at se som følge af indsatsen, hvis den er effektiv?
- Findes konsekvenser af den type allerede i SØM-modellen, og kan de umiddelbart anvendes i forhold til jeres målgruppe og indsats?
- Er der konsekvenser, der ikke indgår i SØM-modellen, som det vil være relevant at inddrage?
- Hvem tilfalder gevinsten eller udgiften – eksempelvis stat, region, kommune, forvaltning eller andre?
- Har I adgang til data, der kan kvalificere vurderingen af SØM-beregningens konsekvenser i jeres kontekst?

Sådan kan konsekvenserne illustreres

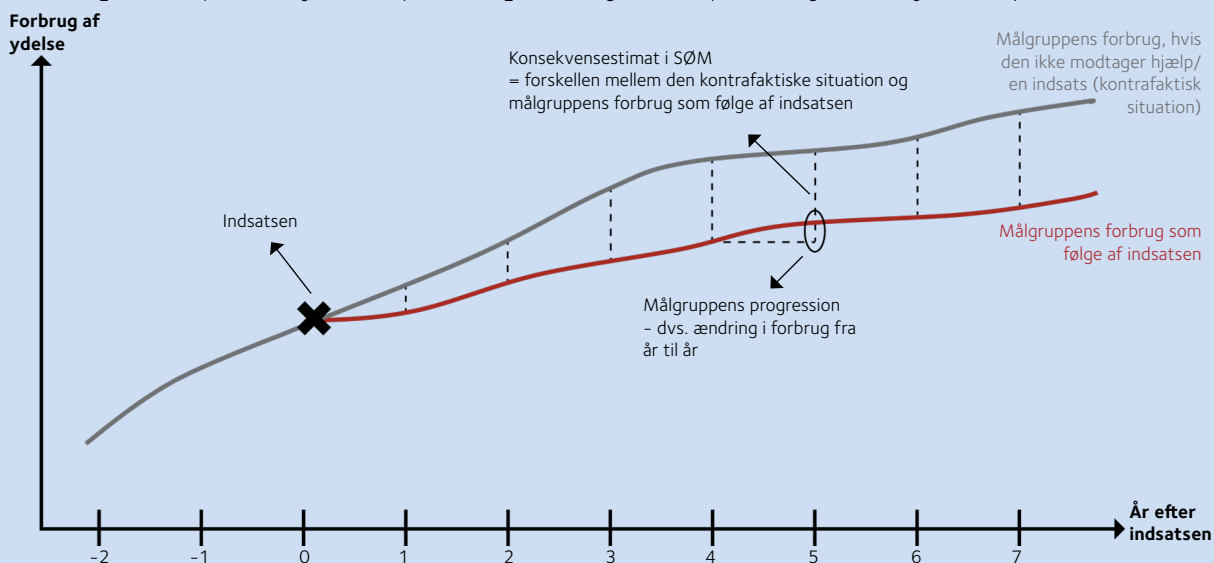
Den øverste illustration herunder viser et scenarie, hvor indsatsen fører til, at målgruppens forbrug af en given ydelse falder som følge af indsatsen. Det fremgår, at hvis man baserer konsekvensestimaterne i SØM på ændringer i målgruppens forbrug fra år til år, så vil man undervurdere indsatsens konsekvenser og dermed det økonomiske potentiale.

Den nederste illustration herunder viser et scenarie, hvor indsatsen fører til, at målgruppens forbrug af en given ydelse stiger mindre, end hvis målgruppen ikke havde modtaget indsatsen. Var konsekvensestimaterne i SØM her baseret på ændringer i målgruppens forbrug fra år til år, ville det se ud til, at indsatsen medfører et højere forbrug, end hvad tilfældet er.

Konsekvensforståelse 1 – Målgruppens forbrug falder som følge af indsatsen

Konsekvensforståelse 2 – Målgruppens forbrug stiger mindre, end det ville have gjort uden indsatsen

6

FØLSOMHEDSANALYSER: Gør beregningens usikkerhed mindre

Når SØM-beregningen er udarbejdet, er det vigtigt at vurdere og eventuelt kvalificere beregningens sikkerhed. Det kan gøres med brug af en følsomhedsanalyse, der kan mindske usikkerheden og dermed bidrage til vidensbaseringen af det sociale arbejde.

Resultaterne af en SØM-beregning vil altid afhænge af de forudsætninger og antagelser, der er lagt ind i modellen. Det kan medføre usikkerheder. Men med en følsomhedsanalyse kan I belyse SØM-beregningens eventuelle usikkerhed i en proces, der indebærer at identificere beregningens kritiske forudsætninger og mulige variationer samt at genbesøge resultaterne og fortolkningen af beregningens usikkerheder.

Der er ingen entydig definition på, hvilke forudsætninger der er kritiske for beregningen. Det kan i princippet være alle modellens input - afhængig af den konkrete indsats, I har arbejdet med.

Refleksionsspørgsmål til at arbejde med følsomhedsanalyser

- Kan der være variationer i målgruppens karakteristika, eksempelvis med hensyn til aldersfordeling eller problemtængde?
- Hvis målgruppen kan have andre karakteristika, hvilken indflydelse vil dette så have på omkostningerne, effekten, konsekvenserne og så videre?
- Er der usikkerheder eller variationer forbundet med omkostningerne eller antallet af deltagere? Hvilke?
- Er der usikkerheder eller variationer forbundet med den fastsatte succesrate? Hvilke?
- Er der forventede variationer eller usikkerheder i størrelsen af konsekvensestimaterne?

Fortsætter →

Når I har identificeret de kritiske forudsætninger, kan I undersøge, hvordan de påvirker jeres resultater og vurdering af indsatsen. Her kan SØM-modellen understøtte arbejdet med det indbyggede følsomhedsmodul. I den forbindelse kan I overveje disse spørgsmål:

- Hvordan ser resultaterne af følsomhedsscenerierne ud?
- Hvordan adskiller resultaterne sig fra resultaterne af det oprindelige scenarie?
- Hvilke refleksioner giver følsomhedsanalyserne anledning til?
- Hvilke usikkerheder kan der være forbundet med nettoresultatet?
- Hvordan kan I anvende resultaterne af følsomhedsanalyserne i jeres videre indstilling af indsatsen?

SØM er ikke en model, der kan give os alle svarerne – det er stadig antagelser, og vi må have nogle forudsætninger, når vi bruger modellen. Derfor er følsomhedsanalyserne vigtige i arbejdet.

AC-konsulent, Sønderborg Kommune

7

ANVENDELSE: Gør resultaterne til en del af praksis

Når resultaterne af en SØM-beregning er etableret, skal de integreres i det praktiske arbejde.

Det kræver blandt andet klar formidling og ledelsesmæssige opbakning.

Hvis SØM-beregninger skal give værdi, kræver det to ting:

- På ledelsesniveau skal beregningerne anvendes som beslutningsgrundlag for at iværksætte, fastholde eller justere sociale investeringer – det vil sige investeringer i indsatser, som udgør gode investeringscases både socialt og økonomisk.
- På medarbejderniveau skal beregningerne gøres til en del af det fælles grundlag, som social- og økonomifaglige medarbejdere kan samarbejde tværfagligt og vidensbaseret ud fra.

Refleksions spørgsmål til at sætte SØM i anvendelse

I arbejdet for at integrere SØM-beregninger i jeres praksis, kan I drøfte og besvare disse spørgsmål:

- Hvordan og på hvilke punkter adskiller arbejdet med SØM-beregninger sig fra det, I gør i dag?
- Hvor og hvordan kan SØM-beregninger gøres til en værdiskabende del af jeres eksisterende arbejdsgange og processer?
- Hvilken betydning har beregningernes eventuelle usikkerheder, og hvordan kan I håndtere dem?
- Hvordan kan I sikre videndeling, dialog og erfaringsopsamling om brug af SØM-beregningerne?

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk

April 2022

